

6. Маковский М.М. Сравнительный словарь мифологической символики в индоевропейских языках: Образ мира и миры образов. – М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 1996. – 416 с.
7. Миронов Ю.Б., Крамар Р.М. Основы рекламной діяльності: Навчальний посібник. – Дрогобич, 2007. – 102 с.
8. Потапенко С.І. Сучасний англомовний медіадискурс: лінгвокогнітивний і мотиваційний аспекти: Монографія. – Ніжин: Видавництво НДУ імені Миколи Тоголя, 2009. – 391 с.
9. Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК / Под ред. проф. Г.Н. Манаенко. Выпуск 7. Ставрополь: Изд-во СГПИ, 2009. – 448 с.
10. Steen G. The Paradox of Metaphor: Why We Need a Three-Dimensional Model of Metaphor. – Metaphor and Symbol: 23/4/2008. – P. 213–241.

В статье рассматривается феномен поликодовости рекламного текста как основной единицы рекламного дискурса; подаются признаки поликодовости, которые выражаются вербальными и невербальными элементами рекламного текста. Указаны признаки поликодовости рекламного текста как сложной синтетической структуры.

Ключевые слова: медиадискурс, рекламный дискурс, поликодовый текст, когнитивный подход.

The article deals with the polycode text phenomenon of the advertising text as a basic unite of the advertising discourse; presents the features of the poly-code phenomenon that are expressed by verbal and nonverbal elements of the advertisements. It highlights the features of the polycode text of the advertising message as a complex synthetic structure.

Key words: media discourse, advertising discourse, polycode text, cognitive method.

УДК 811. 111.'42

ГЛУЗУВАННЯ ЯК ВИД МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Колодяжна К.В.,

Київський національний лінгвістичний університет

У статті досліджено вплив гендеру на продукування та сприйняття мовленнєвого акту глузування у сучасному англомовному діалогічному дискурсі, виявлено гендерні особливості глузування як виду мовленнєвої діяльності.

Ключові слова: глузування, гендер, мовленнєвий акт, адресант, адресат, інтеракція.

Глузування є невід'ємною частиною мовленнєвої діяльності людей. Феномен глузування перетинає рамки культур, статей, соціально-економічних статусів, вікового, освітнього та інших соціальних параметрів. Не дивлячись на широку розповсюдженість явища глузування, його важко визначити як поняття через його багатогранну природу. «Глузування є парадоксальною діяльністю, адже з одного боку критикує, з другого – робить компліменти; нападає і в той же час робить людей ближчими; принижує і одночасно виражає прихильність» [4, р. 1231]. Це твердження пояснює всю важкість ідентифікації поняття глузування.

Ключовим у визначенні поняття глузування є суб'єктивне сприйняття глузування особистістю, що залучена до інтеракції. За останні десятиліття глузування як вид мовленнєвої діяльності отримало з боку американських психологів і філологів підвищену увагу в зв'язку з широко розповсюдженими нещасними випадками, коли жертва хронічного глузування жорстоко мстилася своїм кривдникам, часто зі смертельним наслідком [6, р. 202].

Глузування як будь-яка інша мовленнєва діяльність передбачає участь принаймні двох учасників. Один із них виконує роль нападника, або того, хто глузує, критикує чи насміхається, в той час як інший є жертвою, об'єктом глузування. Семантичне навантаження поняття глузування визначають не лише як те, що має тільки пейоративне значення, а й як будь-яку позитивно-жартівливу репліку, націлену на іншу особу [1, р. 183].

Глузування можна класифікувати за такими критеріями як

- а) зміст, або семантика компонентів глузливого вислову;
- б) форма висловлення (негативна або позитивна);

в) *інтенція мовця* (образити, принизити або розвеселити адресата);

г) *сприйняття глузування адресатом* (позитивне чи негативне).

Згідно з нашим дослідженням обов'язковою умовою успішності мовленнєвого акту глузування є правильне декодування адресатом імпліцитного змісту висловлення. Навіть якщо за умови дослівного тлумачення змісту та форми глузливе висловлення є негативним, то адресант за допомогою натяків або експліцитно вказує, що висловлення слід сприймати як жарт. Підтвердження такої думки ми знаходимо в цитації американського соціолінгвіста Донни Едер, яка пов'язує жартівливе глузування з метакомунікацією: «Зазвичай позитивно-жартівливе глузування набуває форми метакомунікації, тобто інтеракції, що не несе інформативного характеру, а націлена на покращення відносин між співрозмовниками. Жертва глузування може відповідати на серйозні за характером репліки глузуючого жартівливо і тим самим переводити ситуацію в позитивне русло» [1, р. 25].

Параметрами, що впливають на прагматику глузування як виду мовленнєвої діяльності, є: а) *соціальний статус комунікантів*, б) *вік*, в) *експліцитна та імпліцитна форма вираження глузування*, г) *рівень довіри між комунікантами* та д) *гендер*.

Об'єктом статті є глузливі висловлення в сучасному англomовному дискурсі за участю представників обох статей. Предметом – прагматичні й інтеракціональні особливості глузливих висловлювань з позиції гендерної диференціації.

У нашій роботі зупинимося детальніше на розгляді останнього параметру – гендеру. Це особливий фактор, що заслуговує на увагу, тому що відмінність між чоловічим і жіночим мовленням у процесі комунікації є суттєвою. Об'єм літератури, що описує гендерні особливості продукування та сприйняття глузування, значно збільшився за останні десятиліття [3; 4; 5; 8], що, насамперед, пов'язано зі зміною ролі жінки в суспільстві.

Досліджені матеріали підтверджують, що чоловіки більш схильні до ініціювання глузування. При цьому чоловіки майже ніколи не висміюють себе (0,6% від кількості прикладів), а намагаються глузувати над іншими. Взагалі межа між глузуванням і образою у чоловіків часто буває майже непомітною для співрозмовника, що викликає незадоволення та відчуття скривдженості, наприклад:

Моніса: *There's nothing to tell. It's just some guy I work with.*

Джоє: *Come on! You're going out with a guy. **There's gotta be something wrong with him.***

Шандлер: *All right, Joey, be nice. **So does he have a hump and a hair piece?***

Моніса: *Relax! What are you talking about?! That is not even a date. It's just two people going out to dinner and not having sex.*

Шандлер: ***Sounds like a date to me.***

[2]

Джої та Чендлер глузують над Монікою з приводу її нового бойфренда. Чоловіки є ініціаторами глузування, при цьому репліки мають досить образливий характер, і як результат цього дівчина почувалася скривдженою.

Сильна стаття часто сприймає глузування як образу і на відміну від жінок не схильна глузувати над собою, що ілюструє наступний приклад:

*Royce had not, however, packed his truck. On the way over he had had a feeling that a few beers might clear his head, so he stopped at an all-night grocery and bought two six-packs of Pearl. To his annoyance, **everyone in the store had laughed at him because he had on only one shoe.** It was beginning to seem to Royce that he must be the first person in the history of the world to have a shoe carried off by a girl friend's dog.*

The cashier at the grocery store, no more than a pimply kid, had felt obliged to crack a joke about it. "What happened, boss?" he asked. "Did you forget to put the other one on, or forget to take this one off?"

It started really irritating him.

[4, р. 262]

Ройс потрапляє у комічну ситуацію, адже на ньому був лише один черевик. Природно, що оточуючі почали кепкувати з Ройса. Молодий чоловік не розуміє комічності свого положення. Його драгує те, що незнайома продавчиня дозволяє собі відкрито сміятися з нього.

Відповідно до нашого дослідження, зусилля жінок у глузуванні є кооперативними в процесі глузування, вони – не агресивні, а доброзичливі. На відміну від чоловічої, жіноча солідарність у глузуванні проявляється в тому, що жінки будують свої висловлення на висловленні співрозмовника, тобто підхоплюють його і розвивають. Цікаво, що жінки не бояться глузувати над

собою і дозволяють це робити співрозмовникам, особливо у вузькому колі друзів. З плином віку чоловіки глузують більше, при цьому глузування сильної статі набуває конкурентного, ворожого характеру [1; 8 та ін.]. В дослідженні, присвяченому ідіомам на тему кохання, йдеться про те, що чоловіки вдвічі більше продукують образливе глузування, особливо щодо сексуальних відносин. Провокуючого характеру набувають їхні політичні вподобання, національні та расові упередження тощо [3, р. 712]. Цікаво, що чоловікам притаманно використовувати експліцитне глузування, що має на меті висміяти чи образити жертву глузування, їхнє глузування агресивне:

"I am so puzzled," I said totally embarrassed.

"You're such a child sometimes, Anny," Tom teased her. "You act like you were snake-bit every time the subject of sex comes up." [1, p. 269]

Том поводить себе досить нетактовно. Без вагання він говорить з Енні про секс, знаючи, що вона соромиться цієї теми і відчуває дискомфортно. Глузування Тома є експліцитне за характером, до того ж він виявляє своє домінування над співрозмовницею, ставлячи її у незручне становище.

При вивченні перебігу сімейної інтеракції було помічено, що чоловіки з легкістю частіше глузують над дітьми, нестримно обзиваючи їх образливими прізвиськами, при цьому намагаються навчати їх соціальним нормам [2, р. 35]:

"Tom, I'm ashamed of you, boy," my father said, ignoring Savannah, looking beyond her toward me. "Crying when a little girl hits you disgusting. Boys never cry. Never. No matter what."

"He's sensitive, Henry," my mother said, stroking my hair. "So hush."

"Oh, sensitive," my father teased. *"Well, I wouldn't want to say anything that might hurt someone so sensitive. Now you'd never catch Luke crying like a baby over something like that. I've whipped Luke with a belt and never saw a tear. He's been a man since the day he was born. Tom, get over here and fight with your sister. Teach her a lesson."*

"He better not or I'll hit him again," Savannah said, but I could tell by the sound of her voice that she was sorry for what she had caused.

"No, Henry," my mother said, "That's not the way to do it."

"You raise the girl, Lila," my father growled. "I'll tend to the boys. Get over here, Tom." [1, p. 98]

Батько поводить себе жорстоко та нетактовно з сином, порівнюючи його з дівчинкою. Глузування носить експліцитний характер. Батько навіть не намагається пом'якшити глузування невербально (посмішкою, жестом та ін.) і тим самим принижує свого сина. Мати нагадує батьку, що їхня дитина дуже чутлива й уразлива, тому доцільно припинити глузування. Але це не зупиняє батька, і він просто проганяє сина позаочі.

Важливим фактором, що впливає на характер перебігу глузування в цілому, є ситуація спілкування. Дружні та ворожі форми глузування найчастіше зустрічаються у суто жіночих чи чоловічих компаніях, на відміну від змішаних. Тим не менш статі по-різному використовують глузування. Так, виходячи з контексту ситуації, чоловіки використовують доброзичливе глузування для залагодження конфліктів, розв'язання проблеми, що виникає під час розмови, тощо:

J o e y : (порпаючись у холодильнику) *All right, they got water, orange juice... and what looks like cider.*

C h a n d l e r : **Taste it.**

J o e y : *Yeah, it's fat! I drank fat! Why haven't you warned me?!*

C h a n d l e r : *I drank it two minutes ago. I was too gripped by the magazine. **Be calm! You are not alone!*** [2]

Чендлер намагається залагодити конфлікт за допомогою глузування і цим самим перевести ситуацію у позитивне русло.

Жінки глузують для підтримки інтеракцій:

E l a i n e : **You should have seen what Mary's been doing.**

M a r y : *Shut up.*

E l a i n e : **Carol, you should've been seen what Linda, see what Mary's been doing.**

L i n d a : **Aw, she's been in the stairwell. Haven't you Mary?**

M a r y : *I have not!*

Carol: *She's been flirting with him! Definetely!*

Nancy: *God. (laughs)*

Mary: *Uh. Oh you guys.*

Linda: *Haven't you, Mary?*

Mary: *Noooo!*

Linda: *Yes.*

[1, p. 125]

Елейн починає глузувати з Мері з приводу її романтичних відносин. Очевидно, що Мері намагається припинити розмову і цим самим не допустити розголосу про її відносини. Решта дівчат активно долучається до бесіди, яка набирає форми колективного глузування: подружки підтримують одна одну, кожна додаючи свою глузливу репліку. Таким чином всі дівчата задіяні в інтеракції.

Одним із пояснень таких розбіжностей у глузуванні обох статей є те, що жінки і чоловіки по-різному сприймають оточуючий світ і внаслідок цього мають різні «інтереси» у використанні явища глузування [3, p. 711]. На нашу думку, це відбувається тому, що чоловіки і жінки мають різні комунікативні цілі: для жінок головним у дружній розмові є відвертість, у той час як чоловіки намагаються здійснити позитивну самопрезентацію, часто за рахунок глузування з інших. Наявність різних цілей у чоловіків і жінок впливає на відмінності у використанні глузування. Жінки залучають глузування для підсилення солідарності та інтимності всередині групи за допомогою тактики відвертості та легкого приниження власної гідності, іншими словами, принижуючи власний імідж, підвищують імідж свого співрозмовника. Підтвердження нашої думки ми знаходимо в американського психолога та соціолінгвіста Дебори Таннен [8, p. 143]:

Rachel: *Guess what?*

Ross: *You got a job?*

Rachel: *Are you kidding me? I'm trained for nothing. I was laughed out of 12 interviews today.*

Chandler: *You're surprisingly upbeat.*

Rachel: *Well, you would be too if you found Joan and David boots on sale 50 percent off. (everybody is laughing)*

[2]

Рейчел знає, що не має ніяких здібностей до будь-якої роботи і не намагається приховати цей факт. Її не турбує, що це принижує її гідність, а навіть потішає. Рейчел спокійно глузує з себе у колі друзів, об'єднуючи їх колективним сміхом.

Чоловіки ж використовують глузування для того, щоб справити враження та продемонструвати своє розуміння ситуації. Водночас дані вказують на те, що хлопчики, чоловіки, дівчата, жінки глузують у відповідь на одні й ті самі фактори, а саме на порушення соціальних норм або відхилення від них [4; 7; 9]:

Monica: *(passing by Ross wonders why he has not greeted her) Have you swallowed your tongue?*

[2]

У вивченні розмовних інтеракцій висловлюються положення, досить суперечливі за характером, що жінки використовують позитивну тактику ввічливості частіше, ніж чоловіки [1; 8]. Це вказує на те, що образа для жінки є більш травмуючою. Жінка намагається пом'якшити жарт, який, на її думку, образливий за змістом, зазвичай нівелюючи акт глузування як такий або змінюючи тему розмови. Взагалі, саме від особи, з якої глузують, залежить інтерпретація змісту мовленнєвого акту глузування. Навіть за умови, що адресант сприймає свій жарт як доброзичливий, жертва глузування може тлумачити його як образливий:

Jim: *All you girls are dogs. (laughing)*

Pam: *Ah, but you're a real fox. (seriously irritated)*

[1, p. 118]

Джим, сміючись, сприймає свою репліку як дотепну, на відміну від Пем, яка ображається на глузування хлопця і різко відповідає йому. На такий тип реакції адресата впливає низка факторів, таких як попередній досвід адресата, індивідуальні психічні та емоційні особливості, ступінь інтимності та довіри між співрозмовниками, інтерпретація невербальних маркерів (інтонація, міміка, жести та ін.), вміння тлумачити імпліцитний зміст репліки.

Прикладом, в якому спостерігається ситуація, коли жертва глузування відповідає на серйозні за характером репліки глузуючого жартівливо і тим самим переводить ситуацію в позитивне русло, слугує наступний діалог:

R a c h e l : *Why didn't you come over earlier, stupid?*

R o s s : *Because I'm a stupid, stupid man.*

[2]

Рейчел критикує Роса за те, що він не прийшов вчасно. Рос підхоплює глузування над ним і таким чином змінює тональність серйозної розмови на жартівливу.

Жінки, на відміну від чоловіків, широко використовують невербальні маркери для пом'якшення сприйняття адресатом свого жарту [8, р. 47]. Слабка стать намагається підтримати одну одну в процесі глузування, активно реагуючи на репліки та ніби за ланцюговою реакцією створюючи свій новий жарт. Чоловіки набагато рідше залучають до мовленнєвого акту глузування невербальні маркери. Можливо, саме тому глузування чоловіків прийнято вважати більш образливим, нетактовним та агресивним. Західні дослідники наголошують на тому, що сильна стать передусім глузує з інших з метою самоствердження за рахунок висміювання оточуючих. Отже, чоловіки виглядають у позитивному світлі в порівнянні з іншими, створюючи позитивний образ про себе як про сильну та впливову особистість. Іноді таким способом чоловіки відволікають увагу від себе як від потенційної жертви глузування, висміюючи когось, особливо така тактика притаманна дітям:

"I expect we'll want to know all their names," said the fat boy, "and make a list. We ought to have a meeting."

Ralph did not take the hint so the fat boy was forced to continue.

"I don't care what they call me," he said confidentially, "so long as they don't call me what they used to call me at school."

Ralph was faintly interested.

"What was that?"

The fat boy glanced over his shoulder, then leaned toward Ralph. He whispered.

"They used to call me 'Piggy'."

Ralph shrieked with laughter. He jumped up. "Piggy! Piggy!"

[3, р. 4]

У цьому випадку ми маємо справу з яскравим прикладом відвертого та образливого випадку глузування: Ральф дражнить товстуна **"Piggy! Piggy!"** через його смішне прізвисько, навіть не намагаючись приховати свій сміх. Навпаки, хлопець відверто глузує зі своєї жертви, голосно вигукуючи **"Piggy! Piggy!"** Ральф не підтримує адресата у процесі глузування, що є притаманним саме для жіночої статі, і тим самим виражає свою зверхність та домінуючу позицію. Якщо жінки, як було вище відмічено, за допомогою глузування прагнуть солідаризуватися, об'єднатися, то чоловіки сприймають глузування як поле для змагань [3, р. 725].

Отже, явище глузування є універсальною практикою для обох статей. Природно, що гендер накладає свій відбиток на особливості процесу породження, сприйняття, функцій, мети, задля якої глузування залучається до процесу інтеракції. Передусім, причина криється в соціальному становищі, яке не є однаковим для сильної і слабкої статей. Історично жінка відігравала другорядну роль в усіх сферах життя. Провідні позиції завжди належали сильній статі. Таким чином, за цим стереотипом саме чоловіки в більшості випадків є ініціаторами мовленнєвого акту глузування, тоді як на жінок покладалася роль адресата. В останні десятиліття у зв'язку зі зміною поглядів на соціальне становище жінки (згадаймо феміністичний рух) інтерес до жіночого глузування зростає, адже тепер слабка стать стає рівноправним учасником комунікації, жінка завойовує собі нові сильні позиції.

Варто зазначити, що дослідження гендерних особливостей явища глузування продовжуються. Врахування гендерних розбіжностей є новим напрямом у прагмалінгвістиці та дискурсології ХХ–ХХІ ст. Очевидно, що явище глузування потребує комплексного, всебічного аналізу з погляду відображення в ньому гендерних відносин, а отже, такий напрям роботи є перспективним.

ЛІТЕРАТУРА

1. Eder D. The Role of Teasing in Adolescent Peer Group Culture / Donna Eder // Sociological Studies of Child Development, 1991. – Vol. 4. – No. 2. – P. 181–189.
2. Eisenberg A. Teasing: Verbal Play in Two Mexicano Homes / Ann R. Eisenberg. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 198 p.
3. Hay J. Functions of Humour in the Conversation of Men and Women / Jennifer Hay // Journal of Pragmatics, 2000. – Vol. 32. – P. 709–742.

4. Keltner D., Young R., Heerey E., Oemig C. Teasing in Hierarchical and Intimate Relations / D. Keltner, R. Young, E. Heerey, C. Oemig // Journal of Personality and Social Psychology, 1998. – Vol. 75. – P. 1231–1247.
5. Kowalski R., Howerton E., McKenzie M. Permitted Disrespect: Teasing in Interpersonal Interactions. Aversive Behaviors in Interpersonal Relationships / R. Kowalski, E. Howerton, M. McKenzie. – Washington, DC : American Psychological Association, 2001. – 399 p.
6. Leary M., Kowalski R., Smith L., Phillips S. Teasing, Rejection and Violence: Case Studies of the School Shootings / M. Leary, R. Kowalski, L. Smith, S. Phillips // Aggressive Behavior, 2003. – Vol. 29. – P. 202–214.
7. Shapiro J., Baumeister R., Kessler J. A three-component model of children's teasing: Aggression, Humor, and Ambiguity / J. Shapiro, R. Baumeister, J. Kessler // Journal of Social and Clinical Psychology, 1991. – Vol. 10. – P. 459–472.
8. Tannen D. Gender and Conversational Interaction / Deborah Tannen. – Oxford : Oxford University Press, 1993. – 355 p.
9. Warm T. The Role of Teasing in Development and Vice-versa / Tom Warm // Developmental and Behavioral Pediatrics, 1997. – Vol. 18. – P. 97.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. Conroy P. (1986). The Prince of Tides / Pat Conroy. – Boston : Houghton Mifflin Company, 1986. – 280 p.
11. Friends: directed by David Crane; starring: Jennifer Aniston, Courteney Cox, Lisa Kudrow and others. Created in the USA.
12. Golding W. The Lord of the Flies / William Golding. – London: Faber and Faber, 2004. – 208 p.
13. McMurtry L. Terms of endearment / Larry McMurtry. – New York: Simon and Schuster, 2000. – 354 p.

В статье исследовано влияние гендера на продуцирование и восприятие речевого акта насмешки в современном англоязычном диалогическом дискурсе; выявлены гендерные особенности насмешки как вида речевой деятельности.

Ключевые слова: насмешки, гендер, речевой акт, адресант, адресат, интеракция.

The article deals with the influence of gender on creation and reception of teasing as a speech act in modern dialogical discourse; reveals the gender peculiarities of teasing as a speech act.

Key words: teasing, gender, speech act, addresser, addressee, interaction.

УДК 811. 111.'42

ПРАГМАТИКА МОВЛЕННЕВОЇ ПОВЕДІНКИ КОМУНІКАНТІВ У МУЛЬТИСТОРОННІЙ ІНТЕРАКЦІЇ

Консевич М.С.,

Житомирський державний університет ім. І.Франка

У статті розглядається взаємодія комунікантів у мультисторонній інтеракції, а також мовленнєві акти, які вживаються інтерактантами у спілкуванні.

Ключові слова: мультистороння інтеракція, міжособові симетричні / асиметричні відносини, мовленнєвий акт, статусні й інтерактивні ролі комунікантів.

Останні десятиріччя характеризуються розширенням напрямків лінгвістичної парадигми. Значна увага приділяється прагмалінгвістичним дослідженням з питань взаємодії комунікантів у мультисторонній інтеракції, складності взаємовідносин між комунікантами, варіативності ситуацій мовленнєвої взаємодії. Мовна комунікація як засіб передачі інформації передбачає досягнення взаєморозуміння між комунікантами і є невід'ємною від їх діяльності. Тому природним є підвищений інтерес з боку мовознавців до проблем комунікації та мовленнєвої поведінки